

kiragadott témák mutatják, több eset van azonban, amikor váratlan fordulatokkal, arányokkal találkozunk.

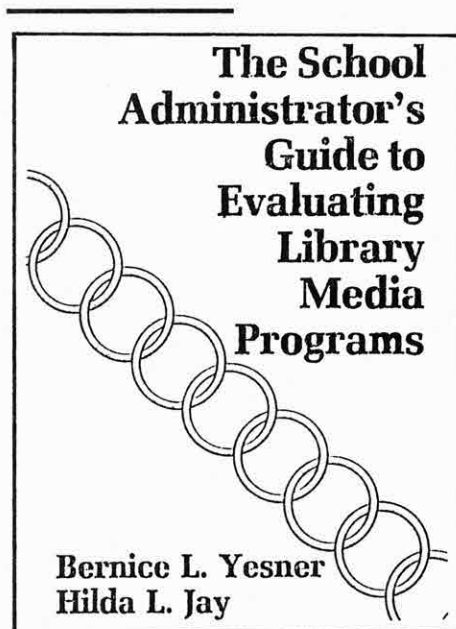
Az ezt követő rövid – alig több mint három oldalas – következtetések után a kutatásban résztvevők javaslatai következnek, munkájuk eredményéhez méltó kidolgozásban: elsőként az oktatásügyet felügyelő hatóságoknak javasolt teendők, majd az iskolák vezetői részéről szükséges intézkedések, és természetesen az iskolai könyvtárosoknak és a tanároknak szóló javaslatok.

A kötet függelékében közli a három kérdőívet, aminek alapján a helyzetkép anyagát összegyűjtötték, ezzel lesz olyan kerek egész, amit haszonnal forgathat a nálunk ma annyira aktuális iskolai könyvtárfejlesztésben magát illetékesnek érző könyvtáros, tanár és vezető.

Lukátsné Takács Zsuzsanna

Útmutató a médiaközpontok értékeléséhez

Amikor a modern technológia a közoktatásban a filmek, diák, mindenféle hangfelvétel és video, vagyis nem-nyomtatott anyag használatát bevezette, ezekből a hagyományos értelemben vett könyvtár mellett audiovizuális (AV) osztály jött létre. Hamarosan kiderült (legalábbis Amerikában), hogy a két gyűjtemény mind a tanárokat, mind a diákokat hatékonyabban és gazdaságosabban tudja szolgálni, ha egyesül – így jött létre a könyvtár helyett az új terminológia segítségével a médiaközpont, ami már a közönség szemében sem csak "poros könyvek raktára" (valóban csak ez volt?!), s annak "már nem pusztán védelmezője a könyvtáros". Ugyanakkor, ha a technika/technológia fejlődött is, az "olvasó-nevelésben" megmaradtak az alapvető könyvtári feladatok. A baj csak az volt, hogy a másik végletbe esve, a "médiaközpont" elnevezés "nem tudta azt a respektust kivívni, amit a régi könyvtárak élveztek" (lám-lám...), s így arra a meggyő-

YESNER, Bernice L. - JAY, Hilda L.

The school administrator's guide to evaluating library media programs/ Bernice L. Yesner, Hilda L. Jay. - Hamden : Shoe String Pr., 1987. - XI, 244 p. - (Library professional publ.)

zódásra jutottak, hogy talán a fürdővízzel együtt a babát is kidobták. Ezért visszaiktatták a "könyvtár" szót, s így keletkezett végül is a *könyvtári médiaközpont*, és lettek a könyvtárosokból *médiáspecialisták*, illetve *iskolai könyvtár médiatanárok*. Ezzel együtt létrejött az *iskolai könyvtár média-program*, mely a régi könyvtárosi teendők mellett a nyomtatott anyag, az audiovizuális eszközök és a komputeres használatával magában foglalja "minden tárgyban és minden szinten" a tanárok és a diákok szolgálatát.

Ez a bizony nem kis szakértelmet, tudást igénylő feladat azért is nagy jelentőségű, mert ma már az információs társadalomban élve akár a tudományokban, az üzleti életben és a politikában is, vagyis csaknem minden vonalon megnőtt az információ beszerzésének alapvető fontossága. Ezért nem közömbös az sem, hogy a tanulók milyen korán, milyen fiatalon sajátítják el az információszerezés rutinját. Hiszen lassan, de biztosan haladunk abba az irányba, melyben már nem csak a könyvtáros-szakemberek képzésének alaptörvénye, hogy "nem az a fontos, egy kérdésre mi a válasz, hanem az, hogy hol és hogyan találod meg – hol, kitől, mit és mennyit és hogyan lehet megtudni?" Végül, az iskolai könyvtár médiatanárainak feladata nagy felelősséggel jár, azért, mert a munkavégzéshez szükséges eszközök – még amerikai mértékkel mérve is – igen drágák, az egész iskolarendszer legnagyobb anyagi befektetését jelentik. A költségvetés készítéséhez, az oktatási anyagok gazdaságos kiválasztásához, beszerzéséhez jól képzett személyzet szükséges. Ez a könyv a média-program kiértékeléséhez, működtetéséhez és az iskolai program egészébe való integrálásához kíván segédeszköz lenni – ezenkívül ajánlkozik egyetemi oktatóknak is, akik mind a jövő szakfelelősöknek, mind az iskola tanárainak e témakörben tanfolyamokat tartanának.

Először is a közoktatásban szerepet játszó hatóságok, szervek, testületek hierarchiáját veszi sorra, melyeknek mi a feladata és a hatásköre, s ezzel együtt a program működtetéséhez szükséges személyzettel kapcsolatos kívánalmakat, folyamatokat, problémákat. A személyzet összetétele (kívánatosnak tartják minden szakember mellett két szakképesítés nélküli munkaerő alkalmazását), továbbképzése, szerepe a központ tervezésében (a felmerülő prioritási konfliktusok egyik elrettentő példaként hozza fel azt az esetet, amikor 36 "alapvetően elengedhetet-

len" követelmény benyújtása után az elkészült médiaközpontban ebből csak három és felet valószínűsített meg – az iskolaigazgató ugyanis kénytelen volt az egész iskola szempontjait szem előtt tartani...).

Ennek az első résznek a konklúziói: először, igen fontos, hogy az ügyintéző-hierarchia minden tagja éppúgy tisztában legyen a problémakör egészével, mint a ráeső résszel. Azután, az iskolai könyvtár média-program felülvizsgálatának állandónak, folyamatosnak kell lennie, a kiértékelés nem lehet időnkénti, hirtelen, ad hoc látogatások eredménye. Különböző is hasznos, ha mind a tanárok, mind a diákok látják, hogy az igazgató rendszeresen látogatja, sőt használja is a könyvtárat ... Ahhoz, hogy az ellenőrző szakfelelősök a médiaprogramot megfelelően értékelni tudják, minden összetevőjével, szempontjával pontosan tisztában kell lenniük.

És végül, külön fejezetben bemutatja még azt is: mit mondanak mások e témáról. Néhány cikket közöl különböző folyóiratokból, részleteket más kiadványokból.

A könyv fő- és legfontosabb (egyben legszórakoztatóbb!) része a különböző "modulok", vagyis a program kiértékelését alkotó egységek listája. Minden témakörben először elmondja, tulajdonképpen miről van szó, mi a kívánatos helyzet, utána pedig, hogy ehhez képest, adott esetben, hogyan kell a pozitív, a negatív és a hiányzó elemeket felismerni? Végül megadja a lehetséges megoldásokat. Összesen 60 ilyen modulust, tényezőt sorol fel, ezek közül érdemes kiemelni néhány példát, különösen azokat, amelyek az ottani és a hazai felfogás és gyakorlat között érdekes összehasonlításokra adnak alkalmat.

Az első a **hozzáférhetőség**. A diákok 10-30%-ának kell egyidőben ülőhelyet biztosítani (!). Hozzáteszi, ha minden szék foglalt is, az még nem jelenti azt, hogy jól működik a program, de ha mind üres, az sem jelenti azt, hogy rosszul: a hét minden napján és a nap minden órájában figyelni kell a forgalmat, sőt, az aláírt ívekből azt is meg kell tudni állapítani, van-e olyan osztály, amelyik sosem jut be? Az időbeosztás szükséges ugyan, de az ne legyen túl merev, nehogy pl. egy osztálykirándulás esetleg két hétre kirekeszse a résztvevőket a központból. A diákok időnként töltsenek ki kérdőíveket, hogy így fény derüljön a rejtett problémákra is. Fontos a kora reggeli és késő esti, tanítás előtti és utáni szolgálat.

Atmoszféra! Az ezt alkotó tényezők a központ berendezésének színösszeállításától a könyvtárosok arckifejezéséig, mosolyának mennyiségéig és minőségéig terjed. Hogyan fogadják a kérdezőket, mennyi a türelmük, megnyit hajlandók segíteni, elmagyarázni? Fontos a világítás, a kényelem, a jól érthető jelzések, irányító táblák és a kiállítások vonzó módjának szerepe is, a merevség (=a szabályok hajlíthatatlansága), a személyzet hosszadalmas privát telefonbeszélgetései (!) vagy eltűnései a terepről (!). A diákokat elbátortalaníthatja, ha a könyvtáros, bár szavaival segítőkészséget fejez ki, ugyanakkor az arckifejezése... A poros, foltos, összefirkált bútor. Ésisgytvább. Ismerős dolgok!

Fentiekkel rokon a központ gyűjteményeinek **elrendezése**. A könnyen sérülő anyag védehetőbb (és ellenőrizhetőbb!) elhelyezése (bővítésre mindig helyet hagyva), annak biztosítása, hogy a használók ne legyenek egymás útjában, ne zavarják egymást munka közben – és annak, hogy a használt könyveket legyen hol összegyűjteni, ahelyett, hogy akár rossz helyre tegyék a polcon, vagy szanaszét hagyják a könyvtárban. Megfelelő mennyiségű (és stratégiaileg jól elhelyezett) papírkosarak... A gyakran használt anyag (szótárak) közelében legyenek székek, írási lehetőségek.

Megfigyelések. Ezek a forgalmi statisztikák mellett közvetlenebbek is lehetnek, pl. ha az előző napon a takarításhoz megfordított székek egyes pontokon másnap délben még ugyanúgy állnak, akkor talán máshová kellene tenni őket? Beszélgetések a diákokkal, milyen feladataik vannak és miben találnak ezekhez segítséget (vagy miben nem)? Érdekes szempont: hogyan fogadják a kiértékelő ellenőröket a könyvtárosok? A diákok? Idegesen vagy örömmel? Miért?

A **lejárt határidejű könyvek**, a bírságok és az elveszett anyagok örök problémája. A pénzbírság semmit sem old meg: a diákokban a könyvek határidőn túl való tartását legitimizálja, amíg a fizetendő összeg nagysága miatt már nem merik leadni őket. Csak várják a következő amnesztiát, vagy azt sem. Mindez nemcsak extra költséget okoz, hanem a már nem kapható könyveknek az állományból való végleges eltűnését is. Megoldások? "Meg kell értetni a diákkal, hogy társát fosztja meg a fontos anyagtól, s ugyanez legközelebb vele is előfordulhat..." Addig, amíg vissza nem hozza, az újabb kölcsönzést korlátozni kell – de bírságot nem tanácsos kivetni. Itt

említem meg, hogy több helyen is hangsúlyozza annak a szisztémának hasznosságát, mely lehetővé teszi, hogy könyveket 24 órán át, egész héten, a központ zárvatartási ideje alatt is vissza lehessen hozni és egy nyíláson át a megfelelő gyűjtőhelyre bejuttatni.

A **szabályokról** általában az a véleményük, hogy minél kevesebb, annál jobb: annál nagyobb a hatása. "Demokratikus és diplomatikus" szabályokat ajánl. Ezeket kézikönyvben összefoglalva egyet a diákok, egyet a tanárok rendelkezésére kell bocsátani. Ezenkívül a könyvtár egyes részére vonatkozó szabályokat ott helyben is ajánlatos kifüggeszteni. A szabályok megalkotásába, revíziójába tanárok, diákok is szólhassanak bele!

Diák-segédek alkalmazása igen népszerű: segítsenek egymásnak a diákok! De ennek csak akkor van értelme, ha mindaz, amit az asszisztens csinál, elsősorban saját tanulását szolgálja. Nem szabad olcsó munkaerőként használni, hosszadalmas, unalmas rutinmunkákat rábízni, annak érdekében, hogy ettől a személyzet megszabadulhasson ... Beosztását meg kell tervezni. Viszont arra is ügyelni kell, hogy a diák se tehesen pozíciója révén barátainak külön szívességeket, se "hatalmát" ne használhassa a többi diák megfélemlítésére. (Hát ez ilyen korán kezdődik?!) Nem szabad olyan munkát sem rábízni, aminek elvégzéséhez nincs meg a tudása, tapasztalata, mert ez végzetes folyamatot indíthat el, mind az ő, mind a könyvtár szempontjából. (Ez még a könyvek helyrerakására is vonatkozik, hát még a katalóguscédulák beosztására!)

Bármennyire hasznos is, hasonló problémákat okoz az **önkéntesek** alkalmazása. Fontos, hogy a feladatokat háttérük, képességeik, érdeklődési körük, sőt fizikai kondíciójuk figyelembevételével osszák rájuk, és ha azokat lelkesen, jól végzik, akkor nyilvánosan is értékeljük munkájukat. De az önkéntesek alkalmazását (fizetést ők nem kapnak) mindenképpen hasznosnak és kívánatosnak látják.

Írányelvek: legyenek világosak, hatékonyak, a közösségi és oktatási változásoknak megfelelően állandóan revideáltak. A negatív elemek között szerepel itt az a rossz szokás, amikor a büntetésből iskolaórák után visszatartott diákot a könyvtárba küldik, vagy amikor büntetésként kutató feladatokat rónak ki rájuk. Ehhez azt hiszem nem is kell kommentár...

Végül és nem utolsósorban a **selejtezési politika**. A piszkos, szakadt, idejétmúlt anyag

(mind nyomtatott, mind AV formában) a rendszeres selejtezés hiányát jelzi. A selejtezéshez a többi tanár segítségét is igénybe kell venni, különben nem tükrözi az oktatási program változásait. A diákoktól kérdőívek segítségével tudható meg, mely anyagot nem használják már és miért. Ennyit a 60-ból!

A függelék *Úrlapminták* címmel többek között elmondja, hogy a kiértékelési űrlapok a rendes- és média tanárok esetében azonosak, kivéve, hogy más kritériumok alapján bírálják őket, s a hatékony munkavégzés jelölése is más. Közli azt a néhány kivételt, ahol a fogalmazás is különbözik. – Ezenkívül bemutatja a diákok, a munkaleírás és funkció (nem azonos!) kérdőíveit és az ALA Könyvtári Jogok Törvényének az iskolai könyvtárak média programjai részére készült értelmezését.

Hasznos szöveget foglalja össze a magyarázatra szoruló szavakat, bibliográfia és rövid tárgymutató egészíti ki a kötetet.

A szerzők: *B. Yesner* iskolai könyvtáros, konzultáns és tanár, *H. Jay* volt középiskolai könyvtár média program igazgató, több szakkönyv ismert írója.

Minden angolul tudó kollégának ajánlom a könyvet elolvasásra, és ha ez nem ütközik valamely szerzői jogi szabályba, akkor egy esetleges magyar nyelvű 2-3 részes előadás-sorozat összeállítását belőle. Jó volna, ha mire ilyen igényű iskolai médiaközpontok felállítására pénzünk lesz, azt megfelelő módon és hatékonysági fokon működtethetnénk is. (De talán már vannak is -legalábbis a hozzávaló eszközök, központ nélkül, mint pl. az új Fasori Evangélikus iskolában).

Kovács Mária

Tudnivalók szakkönyvtárak épületének és berendezésének megtervezéséhez

A rendkívül praktikus vezérfonál a *Haworth* kiadó szakkönyvtári sorozatának első tagjaként jelent meg, amelyet nyomatékmal ajánlunk mindazok figyelmébe, akik szakkönyvtárak tervezésével, építésével, berendezésével foglalkoznak, s különösen azoknak a kollégáknak, akik abban a szerencsés helyzetben vannak, hogy új elhelyezéshez jutnak.

Mert elsősorban ahhoz a könyvtároshoz szól a szerző-szerkesztő, aki járatlan a könyvtárépítés és berendezés kérdéseiben, de aki mégis az elé a feladat elé került, hogy vállalata, intézete, ügynöksége, vagy akár egyetemi, főiskolai részlege új épületében (vagy épületegyüttese részeként) kialakítandó könyvtárral szemben követelményeit megfogalmazza, s részt vegyen létrehozása folyamatában.

A könyv első, rövidebb részében *Ellis Mount* maga foglalja össze a könyvtártervezés alapvető folyamataira vonatkozó tudnivalókat, a szakmai program elkészítésén kezdve a területi igények meghatározásán és a berendezés kiválasztásán át egészen a költözésig. Majd a második részben szakemberek sora ad további, részletekbe menően gyakorlati tanácsokat egy-egy fontosabb kérdéskörben. Így külön tanulmány foglalkozik a tervezési előkészületekkel, a tervezőmunkában részt vevő személyek körével, az építész szerepével, az állomány elhelyezésével és az állványzat kiválasztásával, a belsőépítész feladataival, az elektronizált könyvtár berendezéseivel és követelményeivel.

Értékes és hasznos része a könyvnek a szakkönyvtárak tervezésével foglalkozó irodalom válogatott és annotált bibliográfiája, s nemkülönben a függeléként közölt négy épületelemzés nemrégiben épült szakkönyvtárakról.

Meg kell jegyeznünk, hogy ez a tervezési útmutató nemcsak új építkezések esetén használható, hanem ugyanígy akkor is, ha régi épület átalakítása a feladat, sőt ha csak a meglévő terü-